

УДК 811.161.2:371

О.В. Ботвинюк,
викладач української мови,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського національного
політехнічного університету
e-mail:botwinuk@yandex.ru

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

О.В. Ботвинюк. Формування мотивації навчання студентів технічних спеціальностей на заняттях з української мови. У статті розкрито особливості мотивації навчання студентів, обґрунтовано необхідність використання активних методів та завдань, які сприятимуть підвищенню мотивації навчання студентів технічних спеціальностей на заняттях з української мови.

O.V.Botvyniuk. The formation of learning motivation of students in technical universities in Ukrainian. The article reveals peculiarities of motivation of student learning, the necessity of using active methods and objectives, which will increase the motivation of students learning technical skills in the lessons Ukrainian language

Вступ. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується виведенням освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу.

Закріплення Конституцією України статусу української мови як державної зумовлює зростання її значення у всіх сферах українського суспільства: вона є мовою державних органів влади, мовою радіо і телебачення, преси, художньої літератури, мовою науки і освіти, засобом спілкування людей у виробничій і культурній сферах. Викладання мовних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах не тільки формує мовну освіченість студентів та сприяє гуманізації освіти, але й підвищує культурний рівень майбутньої української інтелігенції.

Однією з проблем при навчанні студентів вищих технічних закладів освіти є створення мотивації до ґрунтовного вивчення української мови. На жаль, підхід більшості з них є занадто прагматичним: іноді знання мовних норм на рівні орфографії й пунктуації безпідставно вважається необхідним лише для успішного складання вступних випробувань. Про подальший розвиток індивідуального мовлення, впевнене володіння усіма мовними засобами дбають одиниці. Таке становище не можна вважати задовільним. Студентство повинне усвідомити визначну роль мови у житті людини,

зрозуміти, що мовна майстерність є шляхом до професійного становлення та зростання, запорукою всебічної реалізації творчих здібностей особистості.

Головним напрямком підвищення особистої ефективності підростаючої особистості є формування мотивації навчання студентів, що визначає успішність учбової діяльності, задоволення як процесом, так і результатом отримання знань у процесі навчання, прагнення проявити власні здібності, що дає можливість позитивно переживати як сам процес пошуку, так і накопичення нових знань.

Метою статті є розкриття особливостей мотивації навчання студентів Херсонського політехнічного коледжу Одеського національного політехнічного університету спеціальності «Розробка програмного забезпечення» на заняттях з української мови; обґрунтування необхідності використання активних методів та завдань, які сприятимуть формуванню у програмістів позитивної мотивації до навчання.

Матеріал і результати дослідження. Проблемі мотивації навчання в педагогіці та психології приділено багато уваги. Дослідження цієї проблеми переконують у специфічній неоднорідності та складності понять мотиву, мотивації та мотиваційної сфери. Серед сучасних науковців, які займаються вивченням проблем мотиваційної сфери та закономірностей її формування у студентському віці, слід відзначити дослідження В. Галузяка, В. Клачка, І. Жадан, І. Зарубінської, К. Кальницької. В роботах Л.Божович, В.Ковальова, О.Леонтєва, А. Маркової, В.Ляудіс наголошується на полімотивованій діяльності; мотивацію як динамічний процес розглядають К.Ізард, А.Маслоу, М.Савчин; мотивацію як сукупність стимулів розглядають Д.Мазоха, Н.Опанасенко, Н.Юдіна. У роботах Л. Божович, С. Рубінштейна досліджено закономірності формування мотиваційної сфери [2].

Навчальна мотивація визначається як приватний вид мотивації, включений у певну діяльність, у даному випадку – навчальну. Визначено такі специфічні ознаки навчальної мотивації залежно від указанного виду діяльності:

- 1) визначається самою освітньою системою, освітньою устано-вою;
- 2) організацією освітнього процесу;
- 3) суб'єктивними особливостями студента;
- 4) суб'єктивними особливостями педагога і, перш за все, системи його відносин до студента і предмета викладання;
- 5) специфікою навчального предмета.

Необхідна умова для створення у студентів навчальної мотивації – можливість проявляти у навчанні розумову самостійність та ініціативність. Чим активніші методи, які застосовуються, тим легше зацікавити предметом студентів, викликати в них мотивацію до навчання [6].

Тому необхідно проводити заняття, в основу яких покладено три основні етапи:

1) коригувальний - формується навчально-пізнавальна діяльність. При застосуванні групового методу, як правило, групи поділяються на підгрупи (не менше 5 студентів, які обирають керівника). Кожна підгрупа складає завдання, які мають виконувати інші підгрупи. Керівники підгруп перевіряють знання студентів з попередньої теми.

2) навчальний - за допомогою завдань однієї підгрупи іншій узагальнюються і систематизуються знання з конкретної теми. Керівники підгруп обмінюються підготовленими завданнями за схемою, запропонованою викладачем. Керівник підгрупи розподіляє завдання між її членами. Цей етап сприяє розвитку аналітичного мислення.

3) навчально-контрольний - рецензування завдань, активна дискусія з аналізу проведеної роботи та підбиття підсумків заняття.

Викладач спрямовує діяльність студентів, мотивує проведення кожного етапу через систему стимулювання і виконує роль арбітра в суперечливих ситуаціях, а студенти навчаються брати на себе відповідальність за спільну та індивідуальну підготовку, відстоювати свою позицію, співпрацювати, обмінюватися інформацією, виконувати різні ролі. Також він має створювати ситуації успіху.

Якщо студент відчуває, що витрачені ним на навчальний процес зусилля не залишилися непоміченими й були оцінені належним чином, то він і надалі працюватиме. Для деяких студентів навіть можливість участі у спільній діяльності групи вже є ситуацією успіху. А якщо їм було відведено роль виступаючого, то це стає для них дуже потужним стимулом до подальшого активного навчання.

Можна запровадити у практику так зване накопичення балів за період гри-змагання чи надання можливості групі, яка в результаті отримала перемогу, отримати найвищий бал. Це додасть наснаги студентам і ще й змусить їх відповідальніше ставитися до завдання[3].

Серед педагогічних засобів активізації навчального процесу у ВНЗ особливе місце належить навчальній *дидактичній грі*, яка являє собою цілеспрямовану організацію навчально-професійної діяльності майбутнього спеціаліста і застосовується як самостійна технологія для засвоєння теми, розділу, поняття; як елемент іншої технології; як елемент окремих частин семінарського заняття (вступ, пояснення, закріплення, контроль). Студенти можуть бути учасниками рольових ігор, але при цьому їхнім завданням є вирішення проблемних завдань, які відкривають можливості використання української мови для повсякденного спілкування, а також для вирішення професійних завдань [1].

Наприклад, під час розігрування діалогу чи теле-фонної розмови, двом студентам необхідно *увявити* таку *ситуацію*: Комп'ютер вашого друга зламався, а ви, як представник служби технічної підтримки, спробуєте йому допомогти полагодити, консультуючи в усній формі. Далі інші студенти зможуть відповісти на таке питання: Чи згодні ви як майбутній фахівець з порадами вашого однокласника? Обґрунтуйте свою точку зору.

Окремо потрібно виділити *метод проєктів*, який передбачає визначену сукупність навчально-пізнавальних засобів та дій студентів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних пізнавальних дій та припускають презентацію цих результатів у вигляді конкретного продукту діяльності. Також необхідно застосовувати інтерактивний метод *«обери позицію»*, який спонукає студентів до прийняття певної думки, точки зору та, що важливо, аргументувати свій вибір.

Звичайно, використання інтерактивних форм навчання під час вивчення української мови в технічному вузі буде ефективним, якщо зміст навчального процесу буде перекликатися з майбутньою професійною діяльністю студентів. Викладач повинен зважати на рівень володіння мовою студентами, на рівень сформованості комунікативних навичок. Потрібно слідкувати, щоб теоретичні знання в процесі активного навчання ставали усвідомленими, щоб студент розвивав і удосконалював не лише знання з мови, а й міг пов'язувати їх з майбутньою професійною діяльністю. Саме тому під час розгляду теми *«Словники й довідкова література. Електронні словники»* студентам пропонується самостійно скласти *міні-словник професійних термінів* (20 лексем) з їхньої спеціальності, що сприятиме збагаченню термінологічної лексики з обраної спеціальності.

Під час опрацювання теми *«Лексикологія. Зміни в лексичній системі української мови. Професійна лексика. Терміни»* необхідно ознайомити майбутніх програмістів із неоднорідною лексикою комп'ютерного сленгу, якою послуговується більшість представників їхньої професії. Це одиниці, що заступають терміни (*браузер* «засіб перегляду веб-сторінок»); експресивно забарвлені лексеми (*мізки* «оперативна пам'ять комп'ютера») та професіоналізми (*конектитися* «встановлювати з'єднання з віддаленим мережевим ресурсом»). На наступних заняттях можна поглибити знання студентів під час вивчення стилістичних засобів словотвору, визначаючи значущі частини слова, наприклад суфікси **-ник** (*аємдешиник* «користувач комп'ютера на базі процесора AMD»), **-к-а** (*інсталяційка* «програма для встановлення програмного забезпечення»); **-інг** (*серфінг* «перегляд інформації в Інтернет») [7].

Обов'язковими на кожному занятті є вправи, спрямовані на очищення мовлення молодих українців від суржику – явища, яке знижує якість не тільки мовлення, але й думки, адже мовленнєвий та мисленнєвий процеси

взаємопов'язані. Розвитку мовного самоконтролю студентів сприяє регулярне проведення *«хвилинок антисуржикі»* (усного колективного виявлення та виправлення мовних помилок у запропонованих викладачем словоформах, словосполученнях, реченнях), робота за індивідуальними картками з деформованим текстом тощо.

Однією з ознак високої мовної культури особистості є вміння послуговуватись фразеологічним багатством рідної мови. Використання фразеологічних одиниць різних типів на заняттях з української мови не тільки сприяє розвитку зв'язного мовлення учнів, збагачує їх словник, а й створює умови для формування національно свідомої особистості [4]. Наприклад, цікавою формою роботи є *етимологічний аналіз фразеологізмів: гарячі тудзики* «комбінація клавіш Ctrl+Alt+Delete», *закрити квартирки* «завершити роботу ОС Windows».

Пропонуємо деякі завдання, розроблені нами самостійно або використані з досвіду інших дослідників [5], які ми застосовуємо на заняттях з української мови для підвищення мотивації навчання студентів технічної спеціальності.

Завдання «Поміркуй над висловлюваннями»

Ознайомивши учнів із висловлюванням «Завжди величніша путь на Голгофу, ніж хід тріумфальний» (Леся Українка) або «Треба завжди шукать, треба вірити в себе, власну долю тримати у власних руках» (Д.Кулиняк) – запитую учнів:

- Що ви можете сказати про людину, яка жила за таким принципом? Що допомагало їй жити всупереч хворобам і переслідуванням?

Завдання «Створи себе сам»

Обрати серед відомих представників сфери програмування тих, які відповідають поняттю «людина, що створила себе сама». Чому обрали саме цих видатних особистостей? Що давало їм насагу долати труднощі? Чи можна їх вважати за взірці для наслідування? Так, наприклад на занятті з розвитку зв'язного мовлення під час вивчення теми «Твір-нарис про людину – видатного представника певної професії» студентам спеціальності «Розробка програмного забезпечення» необхідно дати завдання підготувати нарис про відомого програміста. Так, їм буде цікаво дізнатися про Стіва Джобса, людину, завдяки завзятості якої світ дізнався про те, що таке справжні персональні комп'ютери для простого користувача. Крім комп'ютерів Джобс створив індустрію комп'ютерних анімаційних мультфільмів, подарував світові легендарний iPod, а також під його керівництвом компанія Apple представила комунікатор iPhone, який у нас на очах змінює основи мобільної індустрії. Життя цієї неординарної особистості та його вислів «Будь еталоном якості. Деякі люди не були серед оточення, де новаторство було

головним козирем» змотивує студентів ставити перед собою цілі і мотиви, досягати воістину феноменальних висот у майбутній професії, попри всі удари долі.

Завдання «Мотивація навчання»

Пропонується завдання скласти речення зі словами **навчання, внутрішня мотивація, навичка, здібність, креативність, творче мислення, пошук знань, розумова праця, мозковий штурм, цілеспрямованість, організованість** та провести дискусію на тему «Шляхи підвищення у студентів мотивації до навчання».

Завдання «Ідіоматичні вирази»

Під час вивчення теми «Роль фразеологізмів у мовленні. Джерела фразеологізмів» студентам необхідно дібрати ідіоматичні вирази, які характеризують різні рівні мотивації навчання, проілюструвати їх конкретними прикладами. Наприклад: Знання – це сила; вік живи, вік учись; знати назубок.

Завдання «Девіз»

Придумайте девіз успішної особистості, яка впевнено рухається до досягнення своїх цілей. Важливим є, щоб девіз подобався Вам, спонукав до діяльності, надихав на наполегливу роботу. На окремому аркуші паперу напишіть розповідь, пов'язану з Вашим девізом, використовуючи самостійні та службові частини мови.

Завдання «Книга»

Кожному студентові потрібно визначити, яка книга є найбільш важливою в отриманні професійних знань із його спеціальності. Слід переконати в цьому трьох однокласників, написавши анотацію, яка б зацікавила інших студентів прочитати книгу.

Завдання «Реклама»

Створити рекламу своєї спеціальності, використовуючи творчі здібності та поетичний талант. Наприклад, студентами-програмістами було написано вірш (подаємо фрагмент):

Всі сьогодні добре знають,
Що без комп'ютера, мов без рук.
Саме тому в нас на відділенні осягають
Всі ази комп'ютерних наук.
Хто ж як не ми, неначе епіграми
В майбутньому створюватиме програми
І не лише для українських міст,
Бо і в Європі знадобиться наш хист.
Нас іноді кличуть на ймення АйТі.

Ми знайдемо швидко потрібні ключі.
І віруси зловим, уведем карантин,
Поставимо код як найкращий адмін.
Ми Гейтса незабаром наздоженемо
І у кодах, безперечно, обженемо.

Такі завдання, запропоновані студентам на заняттях з української мови передбачають аналіз можливих перешкод на шляху до мети, певних невдач у діяльності, а також шляхів їх подолання, що підсилює гнучкість та наполегливість студентів у досягненні цілей, пов'язаних з навчальною діяльністю, сприяє становленню мотивації навчання.

Висновки. Сучасний викладач української мови повинен заохочувати і підтримувати студентів до вираження власної думки, своєї позиції. Без цього створити сучасну продуктивну методику викладання гуманітарних дисциплін буде неможливо. Лише базуючись на такому підході, викладач зможе досягнути активної співпраці зі студентами на заняттях, перетворивши їх із простих споживачів знань на творчих здобувачів. Майже все, що він робить в аудиторії під час заняття має мотиваційний вплив на студентів. Виникаючи у процесі спільної діяльності «викладач-студент», позитивні емоційні стани свідчать про сприятливе протікання процесу задоволення потреб. На думку видатних педагогів, справжній викладач має насамперед досконало володіти знаннями тих предметів, яких навчає, любити дітей, знати їх вікові особливості, враховувати їх у своїй роботі, вчити так, щоб пробуджувати в студентів прагнення до знань. Зацікавлений своїми предметами, з творчим підходом до їх викладання, широкою обізнаністю та ерудицією викладач власним прикладом впливає на студентів. Формування повноцінних мотивів навчальної діяльності багато в чому залежать від взаємин між викладачем та студентом, які регулюються педагогічним тактом викладача. Ніщо в роботі викладача не повинно викликати у студента сумніву і упередження. Справжній викладач кожним своїм словом і дією має переконувати їх у своїй щирості, доброзичливості і справедливості. Тільки за цих умов можна виховати позитивні мотиви до навчання, як до відповідальної, цікавої співпраці. Поведінка викладача, його моральне обличчя – все це теж важливі фактори виховання позитивного мотиву учіння.

Таким чином можемо зробити висновок, що без певної мотивації студент не може досягти успіху у навчанні, а для цього викладачеві української мови необхідно: враховувати запити, інтереси і прагнення студентів; застосовувати активні методи і прийоми навчання; залучати студентів у колективну діяльність через організацію роботи в групах, ігрові та змагальні форми, взаємоперевірку, колективний пошук вирішення проблеми;

формувати їхню впевненість у собі; відзначати їхні досягнення, помічати всі позитивні зрушення; інтегрувати знання, пов'язуючи теми свого предмету з іншими навчальними дисциплінами; створювати доброзичливу атмосферу довіри і співробітництва; з'ясувати, що є причиною низької мотивації студентів (невміння вчитися або помилки виховного характеру).

Література

1. Гушинець Н.О. Інноваційні методи і форми проведення семінарських занять. Електронне наукове видання матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм та освіта-2008». Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/gushinez.php>.
2. Коломієць А. А. Формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів технічних спеціальностей засобами історіографії: рукопис дис. на здобуття наук.ступеня канд.педаг.наук/ А.А.Коломієць. – Вінниця, 2011. – С.3.
3. Формування позитивної мотивації студентів засобами активних методів навчання [Електронний ресурс] /Режим доступу: <http://www.bestreferat.ru/referat-138108.html>.
4. Христя О.В. Напрями розвитку мовної особистості у технічному ВНЗ. Електронне наукове видання матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм та освіта-2008». Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Christja.php>.
5. Хурчак А.Е. Психологічні особливості амбівалентності атитюдів у юнацькому віці: дис. на здобуття наук.ступеня канд.психолог.наук /НПУ ім.М.П. Драгоманова / А.Е.Хурчак. – К., 2004. – 254 с.
6. Шищенко В.О. Особливості навчальної мотивації студентів [Електронний ресурс] /Режим доступу: <http://intkonf.org/shishenko-vo-osoblivosti-navchalnoyi-motivatsiyi-studentiv/>
7. Щур І. І. Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування. – Рукопис дис. на здобуття наук.ступеня канд.філолог. наук /КНУ ім.Т.Шевченка. Інститут філології. – Київ, 2006.

Надійшла до редакції 18.12.2015